

Extremisté už verbují i malé děti

V online prostoru nečíhají na děti jen sexuální predátoři, ale i extremistické organizace. Jejich aktivita v době covidu zesílila. „Snaží se radikalizovat už osmileté děti,“ říká odbornice na **EXTREMISMUS A TERRORISMUS** Barbora Vegrichtová.

text: Eva Tichá / foto: Shutterstock a archiv Barbory Vegrichtové

Minulý týden útočník z Texasu čekal na své 18. narozeniny, aby si mohl koupit zbraň, a odešel střít do základní školy. Řádění si vyžádalo 21 mrtvých, z toho 19 dětí. Dá se něčemu takovému předejít? Jakýkoliv takový útok zanechává obrovské následky na psychice velkého množství lidí. Nejde jen o příbuzné obětí, veřejnost, ale i ty, kteří útok přežili. Často mají doživotní následky, handicapy, psychické poruchy, řada jich páchá sebevraždu, protože nejsou schopni vyrovnat se s tím, že přežili, zatímco jejich přátelé a kamarádi ne. I proto je důležité takovým případům předcházet a já jsem přesvědčená, že to lze, proto se této práci věnuju. Důležité je

nebýt lhostejný a všimnout si toho, co se děje v našem okolí, nenechat to jen na policii.

Střelec na sociálních sítích předem naznačil, že se schyluje k nějakému útoku. „Děti by si měly dát pozor,“ napsal. Je tohle věc, které si máme jako laici všimnout?

BARBORA VEGRICHTOVÁ (43)

- **Pedagogická a akademická pracovnice** Fakulty biomedicínského inženýrství ČVUT v Praze.
- **Téměř 20 let působila u Policie ČR**, věnovala se drogové problematice, pak na ÚOOZ extremismu a terorismu.
- **Bezpečnostní konzultantka**, jejím cílem je zvýšit povědomí o problematice terorismu, radikalizace a kriminalitě gangů.
- **Je autorkou řady knih**, např. Hrozba radikalizace (2019), Gangy (2017), Symbolika kriminálního tetování (2016), Propagační metody politického extremismu (2014).

Při každém rizikovém a nestandardním chování bychom měli zpozornět. Existují určité varovné signály – to, jak působím na veřejnosti, jaký slovník používám, jak se chovám ke svému okolí, jestli jsem verbálně agresivní, vulgární, jestli se izoluju od většinové společnosti, jestli akceptuji cizí názory. To jsou první varovné signály, že se v člověku něco děje, a může to být i indicie, že inklinuje k nějaké extremistické organizaci. A jakmile takový člověk začne obhajovat násilí, je to jasný signál, že už se s ním opravdu něco děje. Někdy se dokonce mění i vizuálně.

Jak?

Jde třeba o styl oblékání, doplňky, tetování určitých symbolů, které mohou naznačovat, že například sympatizuje s neonacismem. Notoricky známým symbolem je hákový kříž, ale symbolika je daleko propracovanější a čím víc o tom vím, tím víc mi to pomůže všimnout si, že je něco špatně. Přednáším pro pedagogy, sociální pracovníky, kurátory a vůbec profese pracující s dětmi a je dobré, aby oni o těchto věcech věděli, protože si už v rané fázi mohou všimnout změn chování dítěte nebo dospívajícího.

Když vy sama jdete po chodníku, díváte se, co kdo má na sobě, jak se chová?

Ano, jsem v tom trochu deformovaná, říká se tomu profilování. Dívám se na lidi a věci kolem sebe a deformovaná už je i moje rodina,

děti mě upozorňují na různé nálepky a symboly, jestli jsou v pořádku, nebo ne. A je to dobře. Lidé by si měli všimnout podezřelých věcí i nestandardního chování člověka. Když třeba někdo opakovaně chodí na jedno místo, kontroluje ho, testuje si, jaká jsou tam bezpečnostní opatření, je to důvod k ostražitosti. Je to prevence terorismu a extrémního násilí.

Když si všimnu něčeho podezřelého, co mám dělat?

Pokud jste znepokojena chováním nebo situací, třeba odloženým zavazadlem, rozhodně volejte na linku tísňového volání 158. Lidé se mě často ptají, co když se to nepotvrdí a půjde o liché volání? V tom případě se nic nestane, vždycky je lepší nahlásit něco, co se pak ukáže jako liché, než jednu věc opomenout, načež to bude mít fatální následky.

Asi většina z nás by zavolala policii k opuštěnému kufru, ale co když se podivně chová soused?

Každá informace, která se sdílí, je důležitá. Žijeme v době informační a musíme informace nějakým způsobem shromažďovat. Od doby teroristických útoků v roce 2001 se sdílí celosvětově krédo „If You See Something, Say Something“, tedy „Jestli něco vidíš, sdílej to“. Informace, pokud si ji nechám pro sebe, je k ničemu. Bezpečnostní složky ji potřebují mít někde zaznamenanou. Sama o sobě sice nemusí vést k trestnímu stíhání, ale když se jich nashromáždí 10 za sebou, dohromady nám to dá nějaké podezření. Hlavně ale má policie v tu chvíli mandát nějakým způsobem zasáhnout, reagovat.

Není přehnané volat na souseda policii kvůli nějakému mému pocitu? Ptám se na to, kde je hranice mezi tím, že někoho udávám, a tím, že možná můj telefonát pomůže předejít teroristickému útoku.

Reagujete jako většina mých posluchačů na přednáškách. U nás v Česku je tohle hodně zakódované, lidé mají pocit, že budou za donašeče, když na někoho zavolají policii. Samozřejmě nebudu oznamovat, že se soused vrací každý den pozdě domů, ale když mě jeho chování znepokojuje, vyhodnocuju to jako rizikové, cítím se ohrožena, mám strach, tak už je to důvod se policii ozvat.

Co když si podezřelého chování, nějaké změny všimnu u vlastního dítěte? Neumím si představit, že rodič zvedne telefon a volá policii.

To je samozřejmě daleko citlivější věc, ale naším záměrem není trestní stíhání. Policie nemá ambici „kaž-

» U nás panuje iluze, že když jsou děti u počítače, jsou ve větším bezpečí než na hřišti, ale není to pravda. Je důležité, aby na něm rodiče používali bariéry, aby uměli pracovat s informacemi, to je ta největší zbraň.

dého zavírat do vězení“, v první řadě se snažíme předejít tomu, aby se člověk dopustil nějakého násilí. Radikalizace probíhá postupně a v prvopočátcích je možné velmi účinně zasáhnout a změnit pohled člověka.

Může se radikalizovat každý člověk, nebo jde vždycky o ty, kteří mají nějaké problémy?

Neexistuje jakýsi univerzální profil teroristy, protože radikalizovat se může každý člověk, i ten, který je na tom majetkově dobře, je vysokoškolsky vzdělaný, ale má třeba nějakou slabinu v jiné oblasti. Cítí se nedostatečně seberealizovaný, má pocit, že nikam nepatří, chce nalézt smysl života, často je za tím sexuální frustrace. Když se podíváte na profily teroristických útočnicků, sexuální frustrace tam hraje velkou roli. Měli nějaké milostné trápení, nebyli spokojeni se svým sexuálním životem, nebyli smířeni se svojí sexuální identitou. A pokud extremistická organizace zacílí na takového jedince, zneužije jeho trápení, bývá úspěšná. V kontextu současného dění nejde ani tak o ideologie, ale o problémy, které lidé řeší. V pandemii spousta lidí přišla o nějaké standardy, sny, nebyli schopni splácet hypotéky, museli změnit profesí a ne nadarmo se

říká, že zoufalí lidé dělají zoufalé věci. A tohle může být i příčina radikalizace dětí, což je dnes opravdu aktuální téma.

Přibývá jich?

Spousta dětí se po covidu a distanční výuce obtížně vrací do lavic, těžko navazují sociální kontakty a psychologové, psychoterapeuti i pedagogové bijí na poplach, protože se množí úzkosti, deprese, poruchy chování, pokusy o sebevraždu a sebepoškození. Tohle všechno si velmi dobře uvědomují extremistické organizace, které v průběhu covidu v online prostoru a na sociálních sítích zintenzivnily svoji činnost. Zaměřily se na zranitelnou skupinu dospělých, protože člověka, který má nějaké problémy, nejsnáze zmanipulujete. A cílí i na děti a mládež, ti jsou tvárnější než dospělí. Víme o tom, že už se snaží radikalizovat děti ve věku od 8 let.

U nás v Česku?

Bohužel už i tady takové případy máme. Šlo o náctileté děti, konkrétní být nemůžu, ale zatím máme to štěstí, že jsme vše podchytili včas, než se něco stalo. Nechceme šířit nějakou paranoiu, aby lidé viděli teroristu za každým rohem, ale je důle-

žitě mít otevřené oči a všimnout si věcí. Jenže my máme tendenci problém bagatelizovat, že se nás terorismus netýká, což samozřejmě není pravda.

Jak takové organizace děti vyhledávají a oslovují?

Často se děti rekrutují z pouličních gangů, ze sociálně vyloučených lokalit, z dysfunkčních rodin. U nás hodně dominuje neonacismus a pravicový extremismus a tyto organizace naborují třeba v outdoorových tělocvičnách, v místech, kde se cvičí parkur, dokonce jsme zaznamenali případy ve skautu. Jsou to nečekaná místa, kde si jako rodič říkáte, že dítě bude v pořádku a bezpečí, ale extrémisté jsou v tomto opravdu velmi rafinovaní.

Kdo tam ty děti verbuje?

Nejčastěji jsou to vrstevníci. Dítě nebo dospívající začne vychovávat skupinu, do níž se vás snaží nalákat, že se v ní budete cítit dobře, že vás budou podporovat, budete tam mít zázemí, vycvičíte se. Podá vám to velmi atraktivně a postupně, po krocích. Ten princip je hodně podobný jako u sekt.

Jak extremisté oslovují děti na internetu?

Extremistické organizace jsou ve většině případů sofistikovaná hnutí. Už dávno to není to, co si představujeme, že jde o pivní subkulturu, kde se pohybují vyholené hlavy s bomberem na sobě. Islámský stát a vůbec džihádistské organizace rekrutují do svých řad odborníky z mnoha profesí, jsou to zdravotníci, mediální poradci, právníci, tvůrci videoher, kteří dokážou docela rafinovaným způsobem naborovat.

Jak konkrétně?

Samozřejmě v dětství a dospívání nikoho nezajímá nějaká ideologie a náboženství, oni na to jdou atraktivním způsobem, třeba vytvořením nové počítačové hry, nejnovější fenomén je humor. Organizace používají vtipné memy – vytvářejí pro děti různé atraktivní obrázky a fotografie se zakomponovaným teroristickým odkazem, který děti sdílejí. Může to být nějaká věta, symbol, třeba hákový kříž. Dítě si na takové věci postupně zvykne, považuje to za něco normálního a není schopné rozeznat, kde končí humor a začíná indoktrinace (*slepé přijetí názoru – pozn. red.*). Dá se to přirovnat k tomu, jak na sociálních sítích pracují sexuální predátoři.

Pokud rodiče něco takového u dítěte zjistí, jak mají reagovat?

Rodiče bohužel mají tendence být hysteričtí, panikařit, zakazovat, ale to může dítě ještě více zatvrdit a věc pro něj získá punc atraktivity. Důležité je sednout si s ním a vysvětlovat, jaké úskalí online prostor má a v čem spočívá nebezpečí radikalizace.

Existuje u nás něco jako linka pomoci, kde by rodičům poradili, co dělat?

Tohle je bohužel u nás zatím pole neorané. V zahraničí fungují deradikalizační programy, které ale zároveň budí největší kontroverzi a kritiku, protože ne vždy jsou účinné. Příkladem může být teroristický útok ve Vídni z listopadu 2020, kdy byl jedenadvacetiletý pachatel předtím za terorismus odsouzený a následně podmínečně propuštěný. Prošel deradikalizačním programem, přesto v centru Vídně uprostřed proticovidových opatření zaútočil, usmrtil čtyři lidi a 20 dalších zranil. Žádný program samozřejmě nemůže být stoprocentně efektivní, ale smyslem je nerezig-

novat a pořád se snažit nepodceňovat varovné signály.

Mají vůbec rodiče šanci v online prostoru zjistit, co tam jejich děti dělají?

Problém je v digitální gramotnosti, děti a mládež jsou daleko gramotnější než my rodiče. U nás bohužel pořád panuje iluze, že když jsou děti doma u počítače, jsou ve větším bezpečí než venku na hřišti, ale není to pravda. Proto je důležité, aby rodiče uměli používat různé zámky a bariéry na počítači, ale měli by umět pracovat i s obsahem a informacemi, což je dnes největší zbraň. Extremistické organizace začaly pracovat s konspiračními teoriemi, proto je důležité umět ověřovat informace a nepodléhat každé zprávě na první dobrou. Tohle se musíme naučit všichni.

Divadelní soubor Farma v jeskyni v červnu v Praze představí projekt s názvem Commander, zaměřený právě na nebezpečí radikalizace dětí a dospívajících v online prostoru. Umělci se inspirovali skutečným případem, o co šlo?

Jde o událost z Estonska z roku 2020. Na sociálních sítích vznikla neonacistická buňka, která v online prostředí úspěšně naborovala lidi napříč světem. Vznikla agilní skupina sdílející rizikové materiály, různé manifesty od známých

teroristů, jako je třeba norský Anders Breivik nebo Brenton Tarrant, útočící v roce 2019 na Novém Zélandu. Skupina vyjadřovala obdiv k pachatelům extrémního násilí, sdílela scénáře a instrukce, jak vyrobit improvizovaný nástražný systém, až začala připravovat skutečný teroristický útok.

Kdo byl cílem?

Politici Evropského parlamentu i různé další objekty v Evropě. Když vyšetřovatelé tuhle síť na mezinárodní úrovni rozkryli, k jejich velkému šoku se ukázalo, že zakladatelem organizace je třináctiletý Estonec, který ji pod přezdívkou Commander založil v 11 letech. Bylo to skutečně šokující, protože při čtení záznamů chatů té skupiny vás ani na okamžik nenapadne, že to psalo dítě.

Kde se to v tom klukovi vzalo?

Ten případ je ještě pořád živý a i tím, kolik je pachatelů let, se na něj stále vztahuje informační embargo, proto ještě detaily nevíme. Ale pokud se podíváme na jiné případy, spouštěčem je zpravidla duševní stav člověka, něco, co se mu aktuálně děje v životě. A co třeba teď pozorujeme i tady v českém prostředí, že klesá odolnost dětí vůči zátěži a vůči neúspěchu. Velmi těžko se vyrovnávají s nějakým propadem, s kritikou, hůř zvládají sociální kontakty, stresují je. A i tohle bývá příčinou radikalizace.

Čím si tu větší precitlivlost dětí vysvětlujete?

Opět je to dopad pandemie. Vznikl tu paradox, kdy jsme se jako rodiče, učitelé, odborníci snažili vymanit děti z vlivu počítačů a sociálních sítí, ale v důsledku covidu a distanční výuky jsme je k nim na dlouhou dobu přikovali. Veškerý sociální, osobní, intimní život se nám přesunul do online prostoru, a zatímco dospělý už má vybudovanou nějakou rezistenci vůči zátěži, pro dítě je to složitější. Když se v realitě s někým rozejdete, pohádáte, je to nepříjemné, ale vlastně to nakonec zvyšuje vaši odolnost a posouvá vás to dál. A děti jsou dnes v situaci, že mají psychické problémy z toho, že nevědí, jak tyhle věci řešit, protože neměly možnost se to naučit.

Jak z toho všeho ven?

To je na nás dospělých, musíme je to znovu naučit, že k životu patří hezké věci, ale i to, že něco nezvládnou, že prohraju, a že pořád platí, že co mě nezabije, to mě posílí.

eva.ticha@mfdnes.cz ■

INZERCE